

OSVRTI

In memoriam

DR. VINKO FORETIĆ

Vinko Foretić, povjesničar i arhivist, rođio se 2. VIII. 1901. u gradu Korčuli, u trgovačkoj obitelji, umro 17. VII. 1986. u Dubrovniku. Pučku školu završio u rodnom mjestu, niže razrede gimnazije u Voloskom i Opatiji, više razrede u Splitu. Filozofski fakultet, predmeti povijest i zemljopis, studirao u Pragu (I—III. semestar), Beču (IV. i V) i Zagrebu (VI. do VIII). Doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu 1936.

Službovao od 1925. do 1941. kao srednjoškolski profesor u Sinju, Cetinju i Dubrovniku. Od 1941. radi u Historijskom arhivu u Dubrovniku u kojem je direktor od 1944. do 1963, a dalje u istoj ustanovi do umirovljenja 1973. kao viši znanstveni suradnik.

U sadržajnom i radišnom životu napisao je nekoliko knjiga i blizu stotinjak naslova u obliku članaka, prigodnih sastava, znanstvenih rasprava (usp. bibliografiju od 1977. u knjizi »Povijest Dubrovnika« II, Zagreb 1980, str. 499—509). Pokušat ćemo razvrstati glavne tematike i upoznati značenje njegova prinosa našoj historiografiji.

U hrvatsku historiografiju ušao je raspravom »Dubrovnik i Korčula« izišlom u *Šišićevom zborniku* 1929. Premda je to opsegom mali prilog, prezentirao se kao zreli i savjesni istraživač. Proučavanje povijesti Korčule ostala je njegova preokupacija. O tome svjedoči disertacija »Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420«, koju je tiskala JAZU u seriji *Djela*, sv. XXXVI, 1940. Prati povijesni razvitak Korčule od starog vijeka, ali mu se glavni sadržaj odnosi na srednji vijek. Osim prikaza političkog razvitka sa svim promjenama i borbama za prevlast nad otokom, iznio je unutrašnje ustrojstvo, upravu, agrarne odnose, pri-

vredu, financije, crkvene prilike i dr. Knjiga je postala i ostala do danas temeljna za proučavanje korčulanske prošlosti. On se i kasnije vraća tom kraju bilo da popularizira ili objavljuje nove podatke i poglede. U tom su mu smislu prigodni prilozi po revijama, časopisima o kulturi, brodogradnji, pomorstvu, umjetnosti, graditeljima, pojedinim ličnostima i sl. Iz te problematike izdvojimo rasprave: »Prilozi o korčulanskoj moreški«, *Grada za povijest književnosti Hrvatske* 25, 1955, koja je nezaobilazna kad se proučava ta igra. Zatim »Iz narodnog preporeda na Korčuli od god. 1860. dalje«, *Dubrovnik* V, 3—4, 1962, »Nekoliko napomena o stanovništvu i naseljima otoka Korčule«, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 45, 1971. potom »Korčula, Dubrovnik, Boka kotorska i Lepantska bitka«, *Adriatica maritima* 1, 1974, »Borbe pučana i plemića na Korčuli u 15. i 16. stoljeću«, *Radovi instituta za hrvatsku povijest* 10, 1976. Navedeni prilozi pokazuju da je korčulansku povijest poznavao i obrađivao u gotovo svim njezinim manifestacijama.

Budući da je korčulanska povijest sastavni dio dalmatinske, hrvatske i jugoslavenske povijesti, napisao je nekoliko vrijednih i veoma zapaženih rasprava iz tog područja. Pronašao je i objavio »Korčulanski kodeks iz 12. stoljeća i vijesti iz doba hrvatske narodne dinastije u njemu« *Starine* 46, 1956. Taj je izvor, s njegovom analizom i uočenom važnošću, ušao u korpus izvora starije hrvatske povijesti. »Udio naših ljudi u stranim mornaricama i općim pomorskim zbivanjima«, *Pomorski zbornik* I, 1962. jest sintetički obuhvat našeg prinosa toj grani pomorske prošlosti. »Hrvat Do-

bramir i još neki naši ljudi kao pomorski privrednici u Mlecima u 12. i 13. stoljeću», *Pomorski zbornik* 1, 1963. oživljava taj pomalo zaboravljen lik našeg pomorca. »Dalmacija prema Hrvatskoj do 1107. godine«, *Pomorski zbornik* 7, 1969, sinteza je dalmatinske povijesti i predstavlja, zacijelo, jedno od najboljih njegovih radova. »Smještaj Hrvata i Srba u srednjem vijeku s naročitim osvrtom na Crvenu Hrvatsku«, *Dubrovnik* XII, br. 4, 1969. razmatra tu zamršenu i zanimljivu problematiku dajući niz vlastitih opažanja. »Neki pogledi o hrvatskom narodnom preporodu u Dalmaciji«, *Radovi sa znanstvenog skupa u povodu stogodišnjice pobjede Narodne stranke na izborima za sabor Dalmacije*, Zadar 1972. prihvaćeni su u historiografiji kao solidni u razmatranju te problematike. »Pogled o Ivanu Luciću«, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 14, 1981, raščlanjuje odnos tog hrvatskog povjesničara prema venecijanskim prilikama i njihovu odrazu na Lucićeve zaključke.

Kako je najduže živio i djelovao u Dubrovniku, najviše je radova napisao iz njegove prošlosti i sadašnjosti. Malo je bilo aktualnih kulturnopovjesnih pitanja koja su se desetljećima otvarala u Dubrovniku, a da nije iznio svoje autoritativno mišljenje u novinama, lokalnim časopisima i radio-stanici. To je i danas zanimljivo štivo. Ali, u raspravama koje je objavio u znanstvenim časopisima kudikamo je prekoračio lokalno značenje. Studija »Dubrovačke bratovštine«, *Časopis za hrvatsku povijest* 1, 1943. temeljna je i danas o tom pitanju u našoj historiografiji. Zaključci izneseni u radu »Ugovor Dubrovnika sa srpskim velikim županom Stefanom Nemanjom i stara dubrovačka djedina«, *Rad JAZU* 283, 1951. općenito su prihvaćeni. »Dvije rasprave zahumskog kneza Dese o Mljetu iz 1151«, *Anali JAZU Dubrovnik* I, 1952. upoznale su javnost s novim dokumentima iz mljetske povijesti. »Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku«, *Dubrovačko pomorstvo*, 1952, jest prva sinteza nakon Jirečkovih radova o tome. »Du-

brovački tiskar i knjižar 19. stoljeća Petar Frano Martecchini kao crtač, akvarelist i ljubitelj starina«, *Prilozi povijesti umjetnosti Dalmacije* 10, 1956. nije samo riječ o tom kulturnom radniku nego i tadašnjim prilikama. »Godina 1358. u povijesti Dubrovnika«, *Starine* 50, 1959. prva je dublja studija o toj prijelomnoj godini dubrovačke povijesti. »O Martinu Držiću«, *Rad JAZU* 338, 1965. potanka je analiza djelovanja tog pisca s nizom novih upozorenja o njegovu značenju. »Dubrovnik u doba Marina Držića«, *Zbornik radova o Marinu Držiću*, Zagreb 1969. nadovezuje se na tu temu s prikazom povijesnog okvira vremena. »Kroz prošlost poluotoka Pelješca«, *Spomenica Gospe od anđela u Orebićima 1470—1970*. dobra je sinteza pelješke prošlosti. »O vezama starog Dubrovnika i Makarskog primorja«, *Makarski zbornik* 1970. upozorava na razvoj tih veza. »Odnosi Dubrovnika sa sjevernom Hrvatskom s posebnim osvrtom na Varaždin«, *Varaždinski zbornik* 1981. razmatra kako i u kojim omjerima su se te veze razvijale. »Rusko-crnogorski rat s Francuskom 1806—1807. i pad Dubrovnika«, *Naučni skupovi SANU* XVII, 1983. s novim podacima o tome. Nekoliko radova, u prvom redu iz dubrovačke i korčulanske povijesti, objavio je u inozemnim znanstvenim publikacijama posebice talijanskim. Tiču se udjela benediktinaca u dubrovačkom kraju; veza Korčule i Italije; trgovine dalmatinskih gradova s Italijom; crkvenih odnosa Dubrovnika i Splita. Najviše je zadužio našu historiografiju velikim djelom »Povijest Dubrovnika do 1808« u dva sveska 1980. To je prva sinteza dubrovačke povijesti na našem jeziku i kao takova ostavlja trajan biljeg u našoj znanstvenoj i kulturnoj književnosti.

Kao arhivski radnik neumorno je propagirao, popularizirao i znanstveno prikazivao fondove Historijskog arhiva u Dubrovniku. O tome svjedoče stranice stručnih arhivskih časopisa i povijesnih zbornika. Isto tako savjesno je bilježio i objavljivao bibliografiju radova u kojima ima podataka iz dubrovačkog arhiva. Njegov »Vodič

kroz dubrovački arhiv« ostao je u rukopisu. Veoma je dragocjeno pomagalo svakom tko želi crpsti podatke iz tog arhiva i proučavati ne samo dubrovačku, nego i povijest svih naših naroda.

Suradivao je u izdanjima i publikacija JAZU i SANU, Leksikografskom zavodu »Miroslav Krleža«, i gotovo svim povijesnim časopisima, zbornicima i publikacijama ne samo u Zagrebu i Beogradu nego i u Zadru, Splitu, Rijeci, Varaždinu, Kotoru, Ljubljani i drugdje.

Radovi mu se odlikuju strogom akribijom sa smislom za analizu i sintezu, dobrim poznavanjem klasičnih i suvremenih stranih jezika. Stariji srednjoškolci sjećaju ga se kao dobrog i oduševljenog profesora čija se predavanja i danas pamte. Rado ga se slušalo i gledalo na nastupima brojnih domaćih i stranih simpozija, kongresa i savjetovanja na kojima je znao temperamentno izlagati svoja stajališta i živo sudjelovati u raspravama.

Šteta što neki rukopisi nisu dovršeni, jer je imao još mnogo toga reći.

Josip Lučić

RIJEČ PRI OTVARANJU IZLOŽBE »ZLATNO DOBA DUBROVNIKA« U ZAGREBU 1987.

Dubrovnik, utemeljen na stjenovitoj obali pred morskom pučinom, rastao je koristeći pogodnosti svojega položaja, a i odupirući se neprijateljima od antičkog doba do prošlog stoljeća. Njegova mala općina nastojala je kroz čitav srednji vijek na prometnome Jadranu da prihvati tranzitnu trgovinu od kopnene unutrašnjosti ka prekomorju, te da spretnošću trgovaca, smionošću pomoraca i vještinom diplomata stekne svoju samostalnost. Njegovala je stoga između okolnih država i državnica svoju stvaralačku sredinu opirući se svakoj izvana nametnutoj vlasti i sklapajući savezništva s ravnopravnim susjedima. Stišavajući pak unutrašnje društvene sukobe određivala je i sprovodila svoje zakone, a u predrenesansno doba već uređena kao aristokratsko-oligarhijska zajednica poprimala je sve izbrušeniji oblik.

Osim što je ozidala gradske zidine i podigla utvrde na teritoriju od Konavala do Pelješca, u svoje je središte dovela vodu s brdskog izvora, a najprikladnije zaštitila gradsku luku kao žarište svoje pomorske orijentacije i privrednog zbivanja. Kovala je svoj novac, sredila zdravstvo i promicala školstvo u mnogome prednjačeći među srodnim priobalnim komunama. U težnji za prestižom među njima provodila je mnoge napredne mjere

gospodarskog uređenja stalno balansirajući između dobrobitnog otvaranja i sigurnosnog zatvaranja.

Koristeći se osiguranim posredništvom u razmjeni raznolike robe između sredozemnih zemalja, obogaćena i obrambeno očvrstnula zajednica dočekala je burno doba 15. i 16. stoljeća najbolje se snalazeći između osmanlijskog osvojenja Balkana i mletačkog gospodarenja Jadranom. Nadasve je pronicavom politikom i budnom diplomacijom znala očuvati neutralnost da bi kroz sva nasilja provlačila svoje karavane i opremila mornaricu od dvijestotinjak čvrstih jedrenjaka pod zastavom na kojoj se vijorilo nepokolebivo geslo: LIBERTAS. Pod slobodarskim stijegom dubrovački su pomorci odoljevali olujama i gusarima, savitljivi kao vlastela u službi svoje vlade na duždevom i sultanovom dvoru i u prijestolnicama većine evropskih vladara. Prisutni svuda uspostavljali su ne samo političke i trgovačke veze, nego i kulturne dodire važne za usmjerenja domaćega razvoja.

I dok se iz Dubrovnika vođena trgovačka i diplomatska mreža rasprostirala nadaleko kroz bezbroj luka i prometnih središta, probijajući se klancima i rijekama teško savladivog zaleđa, primorski se grad urbanistički zaokruživao i snabdijevao različitim dobrima u poletu samosvijesnih gra-